

रामानुजन- अलौकिक गणितज्ञ

श्रीनिवास रामानुजन यांचा जन्म 22 डिसेंबर 1887 रोजी भारतातील तामिळनाडू राज्यातील एरोडे येथे झाला. त्यांचे वडील एका साड्यांच्या दुकानात कारकुनाची नोकरी करत असत. त्यांना गणितात अलौकिक बुद्धिमत्ता होती आणि ते त्यांच्या लहानपणापासूनच दिसून येत होते. ते नेहमी प्रश्न विचारत असत- बरेचदा ते विलक्षण असत. उदाहरणार्थ, वाफेवर चालणाऱ्या आगगाडीला मित्र (अल्फा सेंटॉरी) या आपल्या सर्वात जवळच्या ताऱ्यापर्यंत पोहोचायला किती वेळ लागेल? त्यांच्या शिक्षकांना ते अर्थातच आवडत नसे.

एके दिवशी वर्गात भागाकार शिकवताना शिक्षकांनी सांगितले की, “कोणत्याही आकड्याला जर त्याच आकड्याने भागले तर उत्तर येईल 1.” रामानुजनने विचारले, “शून्याला शून्याने भागले तरीदेखील त्याचे उत्तर 1 असेच येईल का?”

रामानुजन यांची गणितातील अलौकिक बुद्धिमत्ता ही उपजतच होती. त्यांना गणिताचे फारसे औपचारिक शिक्षण नव्हते. तरीही आकड्यांच्या जगातील त्यांचे शोध हे मौल्यवान रत्नांप्रमाणेच होते. पौल एडॉस यांनी जी. एच. हार्डीना विचारले, की त्यांच्या मते त्यांचे गणितातील सर्वात महत्त्वाचे योगदान कोणते? हार्डीनी ताबडतोब उत्तर दिले की ‘रामानुजनना शोधणे हे त्यांचे सर्वात महत्त्वाचे योगदान होते.’ हार्डी नास्तिक होते आणि प्रत्येक गोष्टीसाठी त्यांना भक्कम पुरावा लागे. बऱ्याच वेळा रामानुजन केवळ त्यांच्या अंतःप्रेरणेतून असे पुरावे लिहून काढत असत.

रामानुजन यांना 1916 साली केंब्रिज विद्यापीठाने बॅचलर ऑफ सायन्स पदवी दिली आणि 1919 साली ते रॉयल सोसायटीचे फेलो झाले. पूर्णपणे शाकाहारी असल्याने ते आपला स्वयंपाक स्वतःच करत असत. बहुधा अति कामाच्या तणावाने आणि चांगल्या पोषक आहाराच्या अभावामुळे इंग्लंडमध्ये असताना त्यांना क्षयरोग झाला आणि उपचारगृहात दाखल व्हावे लागले.

-डी. डी. कोसांबी
(भारतातील प्रसिद्ध
गणितज्ञ)

“भास्कराचार्यानंतरच्या आठशे वर्षांत आपल्या देशाने फक्त एकच गणितज्ञ जगाला दिला आहे. ते म्हणजे रामानुजन आणि त्यांना महाविद्यालयाच्या पहिल्या वर्षाची परीक्षादेखील पास होता आली नव्हती. भारताने त्यांना जन्म दिला त्याबरोबरच उपासमार, क्षयरोग आणि अकाली मृत्यूदेखील दिला. ते जरी जन्माने भारतीय असले, तरी त्यांच्यातील गुण हेरून त्यांना इंग्लंडला नेऊन, त्यांचे प्रशिक्षण करून त्यांच्यातील असामान्य गुणांना पैलू पाडण्याचे श्रेय इंग्लंडमधील गणितज्ञ हार्डी यांच्याकडेच जाते.”

एकदा हार्डी रामानुजन यांना उपचारगृहात भेटण्यास गेले असताना सहज म्हणाले की,
“माझ्या टॅक्सीचा क्रमांक होता 1729, त्यात काहीच वैशिष्ट्यपूर्ण नव्हते.”

“तसे नाही हार्डी, हा चांगलाच मजेशीर क्रमांक आहे,” रामानुजननी उत्तर दिले, “ही संख्या म्हणजे दोन आकड्यांच्या घनांची बेरीज निरनिराळ्या दोन पद्धतीने मांडता येईल असा हा सर्वात लहान आकडा आहे.”

$$1729 = (1)^3 + (12)^3 = 9^3 + 10^3$$

यांना टॅक्सीच्या क्रमांकाची गणिते असे म्हणतात.

